

KREDITORA PRASĪBA sabiedrības vārdā

Praksē ik pa brīdim rodas situācijas, kad, panākuši uzvaru kādā civillietā par parāda piedziņu un saņēmuši spriedumu ar atzīmi par spēkā stāšanos, prasītāji tā arī netiek pie spriedumā piespriestās summas, jo izrādās, ka parādniekam (juridiskajai personai) nav palikusi manta, uz ko vērst piedziņu.

Lai gan likumdevēja nodoms ir bijis visos gadījumos aprobežot kreditoru prasījumus ar parādnieka (kapitālsabiedrības) mantu, tomēr izņēmuma kārtā, pastāvot parādnieka mantas nepietiekamībai, kreditors tomēr ir tiesīgs vērsties arī pret personām, pret kurām pašam parādniekam ir prasījumi. Juridiskajā literatūrā atzīts, ka būtiska loma šādam kreditoru interešu aizsardzības mehānismam ir situācijās, kad valdes loceklis ir vienlaikus arī sabiedrības dalībnieks. Proti, šādā situācijā saprātīgi nav sagaidāms, ka dalībnieku sapulce varētu pieņemt lēmumu par prasības celšanu pret tās valdes locekli, kā to paredz Komerclikuma 172. panta pirmā daļa. Taču prasības necelšana var kaitēt kreditoriem, jo sabiedrībai nodarītie zaudējumi visbiežāk nozīmē sabiedrības mantas faktisku samazināšanos, kā rezultātā sabiedrībai parasti rodas problēmas ar saistību izpildi¹.

Komerclikuma 170. pantā paredzēts, ka sabiedrības kreditors, kurš nevar panākt sava prasījuma apmierināšanu no sabiedrības, gada laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas var celt prasību pret Komerclikuma 166.–169. pantā minētajām personām, kuras nodarījušas zaudējumu sabiedrībai un nav tos atlīdzinājušas. Turklāt kreditors var celt prasību arī gadījumos, ja sabiedrība ir atteikusies no prasības celšanas pret vainīgo personu, vai gadījumā, ja ar šo vainīgo personu ir noslēgts izlīgums, kā arī zaudējums tika nodarīts, pildot dalībnieku sapulces vai padomes lēmumu. Lai realizētu Komerclikuma 170. pantā paredzētās tiesības, kreditors var celt prasību:

- pret sabiedrības (parādnieka) valdes un/vai padomes locekli;

- pret sabiedrības (parādnieka) dibinātāju;
- pret personu, kura sekmējusi sabiedrības (parādnieka) dibinātāju ļaunprātīgu vai nolaidīgu rīcību vai arī pati tieši piedalījies šādā rīcībā; pret personu, kura ar ļaunu nolūku panāk to, ka sabiedrības (parādnieka) valdes vai padomes loceklis, prokurists vai komercpilnvarnieks rīkojas pretēji sabiedrības vai tās dalībnieku interesēm.

Ceļot kreditora prasību pret sabiedrības valdes vai padomes locekli, uz to ir attiecināms Komerclikuma 169. pantā paredzētais apgrieztais pierādīšanas pienākums, tas ir, valdes/padomes locekļa pienākums pierādīt, ka viņš ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.

Būtiski piebilst, ka pantā minētie priekšnosacījumi prasības celšanai ir kumulatīvi, proti, kreditoram ir tiesības celt prasību tikai gadījumos, ja izpildās visi pantā norādītie apstākļi²:

- 1) ir jākonstatē, ka ir stājies spēkā spriedums, ar kuru ir apmierināts kreditora prasījums pret sabiedrību (piemēram, par labu kreditoram no sabiedrības ir piedzīts parāds);
- 2) ir jākonstatē, ka no šā sprieduma spēkā stāšanās dienas ir pagājis mazāk par vienu gadu. Šis ir prekluzīvs termiņš, kas nav apturams, pārtraucams vai atjaunojams, tādēļ līdz ar tā izbeigšanos kreditors pilnībā zaudē prasības tiesības uz Komerclikuma 170. panta pamata;
- 3) ir jākonstatē, ka kreditors nevar panākt sava prasījuma apmierināšanu no sabiedrības, proti, kreditoram ir jātagādā

pierādījumi par to, ka, lai gan kreditora prasība pret sabiedrību bija apmierināta, sprieduma izpilde nav iespējama (piemēram, ir zvērēnāta tiesu izpildītāja akts par piedziņas neiespējamību);

- 4) ir jākonstatē, ka potenciālie atbildētāji, pret kuriem kreditors plāno celt prasību, nav atlīdzinājuši sabiedrībai nodarīto zaudējumu. Attiecīgi kreditors nevar celt prasību pret sabiedrības (parādnieka) amatpersonām, ja sabiedrībai nav tādu tiesību (piemēram, ja amatpersonas jau ir atlīdzinājušas sabiedrībai nodarītos zaudējumus). Gadījumā, ja zaudējumi ir tikai daļēji atlīdzināti, kreditors ir tiesīgs celt prasību tikai atlikušajā apmērā.

Pamatojoties uz Komerclikuma 170. pantu, kreditoram prasība jāceļ savā vārdā, bet sabiedrības labā. Tas nozīmē, ka prasītājs šāda veida civillietās vienmēr būs kreditors, savukārt zaudējumus no atbildētāja ir jālūdz piedzīt par labu sabiedrībai. Gadījumā, ja kreditors cels prasību tiesā uz Komerclikuma 170. panta pamata par tam (ne sabiedrībai) nodarītajiem zaudējumiem, lūdzot zaudējumus piedzīt par labu kreditoram, – šāda prasība tiks noraidīta. Piemēram, vienā civillietā tiesa atzina³, ka kreditors „cēlis prasību par zaudējumu piedziņu nevis par labu sabiedrībai, bet gan par labu sev, kas saskaņā ar Komerclikuma 169., 170. pantu nav paredzēts”. Arī Senāts atzinis, ka „kļūdainis ir pārsūdzētajā lēmumā izteiktais arguments, ka, ceļot prasību atbilstoši Komerclikuma 170. panta pirmajai daļai, prasītāja ir pati sabiedrība”⁴.

Ilustrācija: © zenzen – stock.adobe.com

Foto: Jānis Dejnats

MARIJA
BERDOVA

Zvērinātu
advokātu biroja
COBALT SIA
vecākā speciāliste,
zvērēnāta
advokāte

Vienlaikus Komerclikuma komentāros⁵ norādīts, ka prasības celšana sabiedrības labā nepadara kreditoru par sabiedrības pārstāvi tiesvedības procesā. Sabiedrību šādas prasības gadījumā tiesā pārstāv vispārējā kārtībā – valde, padome likvidators, administrators vai likumiskais pārstāvis.

Vai kreditors var celt prasību pret likvidējamās vai maksātnespējīgās sabiedrības bijušajiem valdes locekļiem?

Komerclikuma 170. pantā ietvertais regulējums, kas vērstas uz kreditoru interešu aizsardzību, ir skaidrs un saprotams. Tas nosaka, ka sabiedrība (parādnieks), lai gan nevar izpildīt sava saistības pret kreditoru, tomēr turpina funkcionēt. Pie šādiem apstākļiem, izmantojot sava prasījuma tiesības vērsties pret parādnieka amatpersonām uz Komerclikuma 170. panta pamata, kreditoram ir iespēja panākt piedziņu no vainīgās personas sabiedrības (parādnieka) labā un tad vērst piedziņu uz šiem līdzekļiem, pamatojoties uz spēkā stājušos spriedumu par labu kreditoram.

Tomēr kas notiek, ja sabiedrība (parādnieks) nonāk labprātīgās likvidācijas vai maksātnespējas procesā, kurā kreditoram jāstājas vienā rindā kopā ar pārējiem kreditoriem? Vai šajā gadījumā kreditors arī var izmantot tiesi-

bas celt prasību, pamatojoties uz Komerclikuma 170. pantu?

Komerclikuma komentāros⁶ paredzēts, ka Komerclikuma 170. pants piešķir tiesības sabiedrības kreditoriem celt prasības tiesā pret sabiedrības valdes locekļiem, kam ir īpaša nozīme maksātnespējas procesā, turklāt **maksātnespējīgas sabiedrības kreditori var celt minēto prasību pat tad, ja maksātnespējīgās sabiedrības administrators to neceļ.** Šāda atziņa ir nostiprinājusies arī judikatūrā⁷.

Tomēr, ceļot prasību pēc sabiedrības (parādnieka) maksātnespējas procesa uzsākšanas, kreditoram būtu jāievēro ne vien Komerclikuma, bet arī Maksātnespējas likuma noteikumi. Juridiskajā literatūrā atzīts, ka kreditoram jāņem vērā, ka prasībai pēc Komerclikuma 170. panta „jāatbilst juridiskās personas maksātnespējas procesa mērķim – segt kreditoru prasījumus (Maksātnespējas likuma 4. panta pirmā daļa), kā arī jāievēro Maksātnespējas likuma 6. pantā paredzētie maksātnespējas procesa principi, it īpaši patvaļas aizlieguma princips (aizliegums veikt individuālas darbības, kas nodara kaitējumu kreditoru kopuma interesēm)”⁸.

Secīgi, pēc sabiedrības (parādnieka) maksātnespējas procesa uzsākšanas kreditors var izmantot Komerclikuma 170. pantā paredzētās tiesības tikai tad, **ja prasība būs celta visu kreditoru kopuma interesēs un veicinās kreditora prasījumu izpildi.**

Attiecībā uz likvidācijas procesa jānorāda, ka ar likvidācijas procesa uzsākšanu, līdzīgi kā maksātnespējas procesa gadījumā, mainās prioritāri aizsargājamo interešu loks un priekšplānā izvirzās

Prasības celšana sabiedrības labā nepadara kreditoru par sabiedrības pārstāvi tiesvedības procesā.

sabiedrības kreditoru, nevis dalībnieku intereses. Secīgi, arī šajā gadījumā, izmantojot Komerclikuma 170. pantā paredzētās tiesības – celt prasību pret likvidējamās sabiedrības bijušajiem valdes locekļiem, pret kuriem nevērsas likvidators ar prasību, kreditors ir tiesīgs tikai tad, kad šāda prasība atbilst visu kreditoru kopuma interesēm un veicina kreditora prasījumu izpildi.

Taču gadījumā, ja sabiedrība (parādnieks) ir izslēgta no Komercreģistra sakarā ar pabeigtu likvidācijas vai maksātnespējas procesu, kreditors zaudē sava prasījuma tiesības ne tikai pret pašu sabiedrību (parādnieku), bet arī pret tās amatpersonām uz Komerclikuma 170. panta pamata.

Ja sabiedrības (parādnieka) darbība ir izbeigta, pamatojoties uz komercrēģistra vai nodokļu administrācijas lēmumu, šajā gadījumā kreditora tiesiskās intereses aizsargā Komerclikuma 318.¹ panta trešā daļa, kas paredz, ka likvidācijā ieinteresētās personas viena mēneša laikā pēc komercrēģistra iestādes paziņojuma publicēšanas dienas var iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu. Arī tiesu praksē atzīts, ka „kārtība, kas paredz pirms sabiedrības izslēgšanas no komercrēģistra dot laiku likvidācijā ieinteresētajām personām iesniegt pieteikumu par likvidatora iecelšanu, ir vēsta tieši uz kreditoru interešu aizsardzību”⁹.

Tātad sabiedrības (parādnieka) „piespiedu likvidācijas” gadījumā kreditoriem ir iespēja pieteikties par sabiedrības likvidatoru (pamatojot savu ieinteresētību šā amatā ieņemšanai) un pārņemt savā kontrolē sabiedrības aktīvus, lai apmierinātu kreditora prasījumus. Šāda atziņa ir nostiprinājusies arī tiesu praksē¹⁰.

- 5 Strupiņš A. – Komerclikuma komentāri III, B daļa, „A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 154. lpp.
- 6 Strupiņš A. – Komerclikuma komentāri III, B daļa, „A. Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, 152.–153. lpp.
- 7 27.11.2013. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-312/2013, 9.4. pkt.
- 8 Novičāne E. – Valdes locekļa atbildība par kapitālsabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem, Tiesu namu aģentūra, 2021, 238.–241. lpp.
- 9 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 19.04.2016. lēmums lietā Nr. SKA-903/2016, 7. pkt.
- 10 12.10.2021. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr. C-33326920 (stājies spēkā).

MATERIĀLS TAPIS
SADARBĪBĀ AR

COBALT